

Oponentní posudek diplomové práce

Název práce: Sekularizace jako provokace křesťanství. K teologickým východiskům sociální teorie P. Bergera a Ch. Taylora

Autor práce: Mgr. Kryštof Doležal

Autor se ve své práci zhostil velmi náročného tématu. Zvolil dva vynikající teoretiky sekularizace a sekularity druhé poloviny dvacátého století a pokusil se analýzou a kritickou interpretací jejich děl identifikovat (především) teologické předpoklady, více nebo méně explicitně artikulované v jejich dílech, které spoluurčují jejich argumentaci a leckde také jakožto apriorní východiska determinují jejich hodnocení jednotlivých interpretovaných fenoménů a trendů.

Autor svou práci přehledně a logicky člení a strukturuje do čtyř oddílů. V prvním načrtává základní obrysy debaty o sekularitě - jednak v sociální teorii, jednak v teologii. Následující oddíl věnuje podrobné analýze relevantních výpovědí a argumentů Petera Bergera, zejména (ač nikoli výlučně) ve třech vybraných knihách. Analogicky potom v dalším oddíle podrobuje kritické analýze rozhodující myšlenky (související se sledovaným tématem) v díle Charlese Taylora. V následující části provádí kritické srovnání obou myslitelů a jejich argumentů a v závěru rekapituluje doložená zjištění a badatelský výtěžek.

Předložená diplomová práce je kvalitní a z hlediska množství zpracované odborné literatury a náročnosti tématu spíše nadprůměrná. Na druhou stranu musím jako oponent položit kritickou otázku, zda byly stanovené hypotézy vhodně navrženy a zformulovány (str. 1). Autor se totiž rozhodl prokázat skutečnost, že oba sledovaní autoři, ač nejsou profesionálními teology, vycházejí ze svých teologických přesvědčení, a že některé jejich argumenty mají povahu teologických tezí. V závěru konstatuje, že prokázal pravdivost této hypotézy.

Namítl bych, že tato hypotéza v jistém smyslu nemusela být nově prokazována, protože je docela zřejmé, že oba autoři skutečně vycházejí i ve svých sociálně vědních studiích z teologických přesvědčení a že jsou v tomto smyslu „kacíři“ z hlediska oborové metodologie, navíc to při některých příležitostech celkem otevřeně deklarují, takže není třeba je nějakým způsobem „přistihnout“ při oborové nekonzistenci nebo jim zmíněnou teologickou „angažovanost“ dokazovat. Teologická východiska Bergera i Taylora jsou evidentní a nejsou nikým popírána či zpochybňována, ani jimi samotnými. Spíše stojí za pozornost, že i přes tuto zřejmou teologickou „zatíženost“ svých sociálně vědních prací získali nemalý respekt a uznání mezi akademiky, kteří jejich teologická východiska nesdílejí.

Za poněkud problematické považuji také autorovo opakované přistihování obou autorů (zejména Bergera) při (v podstatě školáckých) chybách a křiklavých protimluvech, při nereflexovaných nekonzistencích a kombinování nekombinovatelného. Obávám se, že pokud by jejich díla obsahovala takto závažné a nápadné nedostatky a takto fatální pochybení, nehovořili bychom o dvou nejvýznamnějších teoreticích sekularizace a sekularity na světě. Ano, pokud by se v argumentaci a vnitřní konsistenci myšlenek obou autorů vyskytovaly takto zjevné (do očí bijící) závady, bylo by na místě se ptát, jak je možné, že se oba myslitelé dočkali tak obrovského uznání a jejich díla mají tak obrovský vliv na příslušné sekulární (!) sociálně vědní obory. Jinými slovy řečeno, říci například (jen tak mezi řečí), že Bergerovo teologické myšlení je mělké (str. 2), nebo že si vůbec není vědom nekonzistence svého dvojího pojetí skutečnosti, nebo že nereflexuje a nevšiml si, že se mu bezděky míchají roviny analýzy atd., mi přijde trochu nepřiměřené. Kdyby si měl čtenář udělat o Bergerovi názor jen na základě předložené diplomové práce, musel by dojít k závěru, že je vlastně hloupý.

Dále uvádím několik příkladů poměrně nešťastných pochybení, kterých je v práci žel poměrně dost: na straně 18 (předposlední řádek) je záměna Bergera s Taylorem. Na straně 20, ve větě „Berger de facto nepopírá, že by člověk při projekci Boha nemohl ukazovat ke skutečné Boží realitě“, autor chce ve skutečnosti říci, že Berger nepopírá, že by člověk při projekci Boha MOHL ukazovat ke skutečné Boží realitě. Ve své analýze Taylorova myšlení (str. 60) autor najednou přeskočí na evangelického teologa Tillicha (ač mluví o Taylorovi, užívá Tillichovo příjmení). Na str. 49 v poznámce 72 autor říká: „Terapeutický směr zlo či společenské patologie nechápe jako cosi důstojného“, z kontextu je zřejmé, že chce říci opak.

Autor také zvolil zvláštní a v jistém smyslu matoucí formální postup, kdy zejména v oddíle věnovaném Taylorovi v poznámkách pod čarou rozvíjí paralelní diskurs kritických poznámek a glos, takže nakonec některé poznámky pod čarou obsahují naprosto zásadní argumentační výpovědi. Navíc, v důsledku této metody „metatextu“ mu některé patové poznámky zbytněly natolik, že se bortí sazba celé práce (viz strana 53). Myslím, že to nebyla šťastná volba. Namátkou uvádím poznámku číslo 88 na straně 59, kde najednou uvádí abstraktní teologickou tezi z práce T. Matějčkové, a ani jedním slovem tuto výpověď nevztáhne ke sledované problematice (tedy k Taylorově myšlení), ani neřekne, proč se odvolává právě na ni, dokonce ani to, že tato dáma je autorkou studie o Taylorovi. Podobně překvapivě působí kategorický kritický soud v poznámce 92: není nijak doložen, argumentačně podepřen, Taylor je přistižen při zásadním pochybení a čtenář se nedozví, na čem je tento soud postaven.

Domnívám se také, že by práci prospělo, kdyby autor zvolil jiné proporce mezi popisnou analýzou sledovaných autorů a jejich myšlenek na jedné straně a srovnáním a závěrem na straně druhé. Srovnání mělo být podle mého názoru podobně rozsáhlé jako každý z obou oddílů, věnovaných sledovaným myslitelům. V kapitole věnované srovnání shledávám jistý koncepční problém: autor opakovaně vyslovuje své přesvědčení, že Taylor nabízí kvalitnější, detailnější, sofistikovanější (atd.) analýzu, přitom - aby toto mohl tvrdit s takovouto mírou obecné platnosti, musel by přečíst od obou sledovaných autorů všechna relevantní díla. A hlavně, Taylorův Sekulární věk (a další práce) jsou prostě žánrově (!) a stylově (!) odlišná díla než Bergerovy práce, kterým autor věnuje pozornost. Tento žánrový (!) rozdíl myslím není adekvátně vystižen autorovými hodnotícími komparacemi (z nichž Berger více méně vychází jako ten hloupější z obou sledovaných autorů. Možná hloupější je, ale tato skutečnost nevyplývá z odlišnosti žánru a stylu obou myslitelů ve sledovaných dílech).

V závěru autor konstatuje, že obě hypotézy prokázal. V zásadě souhlasím. Jen bych dodal, že první hypotéza byla formulována způsobem, který možná zásadní (a nové) prokazování nepotřeboval. Druhá hypotéza pak užívá (poněkud matoucí) podstatné jméno sekvence, označující povahu vztahu mezi dílem obou myslitelů. Tuto „sekvenci“ považuje autor za prokázanou – například na základě shod a rozdílů mezi díly obou myslitelů. Jak shody, tak rozdíly mezi díly obou autorů tu nesporně jsou, a mnohé z nich autor skutečně dobře doložil, ale to samo o sobě (obávám se) žádnou sekvenčnost nebo sekvenci (nebo provázanost) mezi nimi neproказuje. Lapidárně řečeno, každá dvě díla mají mezi sebou shody a rozdíly. Má-li autor na mysli především analogie vyplývající z podobných společenských, kulturních a historických kontextů, z podobných témat, z podobných řešení podobných otázek, má bezesporu pravdu. Jen je to myslím zřejmé.

Zdalo by se, že sekvenci a/nebo provázanost (či návaznost?) by nejlépe prokázala explicitní vzájemná konfrontace obou myslitelů, výslovné vzájemné odkazy a komentáře, prokazatelné vlivy, polemiky, rozhovory vždy s dílem toho druhého, tj. případy, kdy Taylor komentuje Bergera a Berger komentuje Taylora. Toho se ovšem (v takto explicitní podobě) autor dotýká spíše zlehka.

Závěrem shrnuji: Práci považuji za zdařilou, vzhledem k náročnosti tématu a k množství (a povaze) zpracované primární i sekundární literatury i vzhledem k interdisciplinárnímu záběru pokládám práci za kvalitní a přesvědčivě provedenou. Domnívám se, že práci zbytečně hyzdí jazykové a stylistické chyby a nedopatření, včetně závažných pochybení ve větné stavbě (viz poznámky tužkou v exempláři práce, se kterým jsem pracoval). Kdyby v odevzdané práci nebyly, rád bych navrhl vynikající hodnocení.

Za stávající situace navrhuji hodnocení B až C.

V Praze, 5. září 2018

Pavel Hošek